

**ЄДНІСТЬ ОБ'ЄКТИВНОГО ТА СУБ'ЄКТИВНОГО
В ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ****THE UNITY OF THE OBJECTIVE AND SUBJECTIVE
IN THE POLITICAL SCIENCE****Савич В.О.,***кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародного права, міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін**Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»*

У статті проаналізовано питання суб'єктивного й об'єктивного тлумачення різних політичних явищ і процесів. Визначено, що об'єктивність є невід'ємною характеристикою будь-якої наукової дисципліни, у тому числі й політології. Вона, з одного боку, аргументовано відкриває шлях до пізнання соціальних законів, а з іншого – указує на ухилення від принципових оцінок і прогнозів. Об'єктивність – це поняття, яке вказує на незалежність досліджуваного явища від суб'єктивного чинника. Подано характеристику різних форм вияву об'єктивності. Зазначено, що політична наука не може вважатися цілковито об'єктивною. На наукові пошуки вченого можуть впливати економічні інтереси, кар'єрні цілі, засоби масової інформації, неякісний підбір даних, відданість певній ідеології, консерватизм, зовнішній тиск. Проблема об'єктивності загострюється на тлі вільної конкуренції політичних ідей, поглядів, концепцій.

Автор розглядає суб'єктивність як характеристику дослідження явища під впливом почуттів, особистих переконань, симпатій, інтересів, цінностей. Проаналізовано позитивні сторони суб'єктивізму. Визначено, що суб'єктивний фактор у дослідженнях необхідний. Завдання методології науки полягає не в усуненні чи зменшенні його впливу, а у виявленні умов, за яких він стимулюватиме процес досягнення істини. Зроблено висновок, що ключова роль суб'єктивного чинника в дослідницькій діяльності диктується самою діалектикою пізнання й тими завданнями, які ставить перед наукою розвиток сучасної цивілізації.

Отже, об'єктивність і суб'єктивність – це два механізми, які стимулюють дослідження політичних явищ і процесів. Вони спрямовують наукові пошуки в теоретико-методологічній частині політології. Вимога підвищення якості досліджень політичних явищ і процесів зумовлена необхідністю вивчення політичної сфери в різноманітних її проявах, ураховуючи, що політичні теорії з часом стають невід'ємною частиною політичної практики.

Ключові слова: політична наука, суб'єктивність, об'єктивність, плюралізм, верифікація, рефлексія.

The questions of subjective and objective explanation of different political events and processes are analyzed in this article. It is known that objectivity is an inalienable characteristic of some science discipline as well as politology. On the one hand, it argumentally opens the way to social laws knowledge. On the other it points at the shows the swerving from principal values and predictions. Objectivity is a philosophical concept of being independently true from individual subjectivity caused by perception or imagination. In this article the author characterized different forms of objective demonstration. It is distinguished the political branch can't be regarded as objective in whole. Scientist's research can be influenced by economical interests, career's aim, mass media, low-quality facts selection, some ideology dedication, conservatism or external pressure. So the objectivity problem has become keener against the background of political ideas' free rivalrly, beliefs and concepts.

The author goes into the subjectivity as characteristics of event analysis under the feeling influence, personal convictions, likes or values. Also positive subjectivity sides have been analyzed. It has been defined that subjective factor is necessary in researches. Many researches feel that the subjective interpretation of factors is a great advantage of factor analysis. Commonly, science methodology mission is not only removal or reducing its influence but the conditions discovery in which the subjective factor will stimulate the process of truth achievement. Also, it has been proved that the main role of subjective factor in research activity is defined by perception dialectic itself and by assignments as well that modern civilization development has set in front of the science.

Therefore, subjectivity and objectivity are two main machines, which stimulate political events and processes researches. They guide science searching in theoretical methodology part of politology. Demands of increasing the quality of searching political events and processes stemming from the necessity of studying political sphere in its different forms including those facts political theories become essential.

Key words: political science, subjectivity, objectivity, pluralism, verification, reflection.

Постановка проблеми. Політологія – незалежна й об'єктивна наука, проте її незалежність та об'єктивність мають свою специфіку. Неупередженість політолога досягається дотриманням і виконанням запобіжних заходів, так званої виваженості, уникнення крайнощів та одностороннього підбору даних і свідчень, заборони перенесення

цінностей побутової етики в науку. До факторів, які спотворюють об'єктивність політичного теоретизування, належать у тому числі й кар'єрні міркування, вплив засобів масової інформації, економічні інтереси. По суті, маємо на увазі процедуру світоглядної самоідентифікації й самовизначення науковця в прикладних і теоретико-пізнавальних

ситуаціях, способи закріплення знань, методи опрацювання інформації задля структуризації та систематизації мислення.

На нашу думку, проблемний аспект сучасного знання про політику полягає в плюралістичному облаштуванні теоретичної площини політичної науки. Як зазначає вчений Д. Річчі, вузько спеціалізована політична наука нагадує будівлю з колонами, але без даху: кожен політолог-фахівець компетентний із визначеної точної проблеми, проте не може сказати, «як людські спільноти мають бути збудовані й організовані» [1, с. 55]. І як наслідок, поява «загрози» розпаду політології на окремі галузі з власним суб'єктивним баченням політичного устрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення питання суб'єктивного й об'єктивного тлумачення різних політичних явищ і процесів досліджується як політологами, так і філософами, соціологами, істориками. Ґрунтовний аналіз актуальних проблем здійснюється в працях американського політичного філософа Бонні Хоніґа «Політична теорія і витіснення політики» [2], а також директора Інституту філософії і суспільної політики, розташованого в Університеті штату Меріленд, Уільяма Галстона «Ліберальний плюралізм: наслідки плюралізму цінностей для політичної теорії і практики» [3].

Проблема упередженості й об'єктивності політичної науки привертає увагу й Д. Істона, який вважає, що, допоки ми залишаємося людьми, ми приречені на упередженість, тому проникнення цінностей у практику політичного теоретизування не уникнути. Об'єктивність політичного знання та наукові пошуки дослідника не суперечать один одному, а, навпаки, лише за наявності ціннісно-світлоглядної діяльності свідомості науковця можливе ефективне пізнання соціально-політичних явищ.

Вітчизняний дослідник В. Сіренко в монографії «Інтереси і влада» розглядає інтерес як суб'єктивне, об'єктивне та суб'єктивно-об'єктивне явища, акцентуючи увагу на перевагу та недоліки кожного підходу. На думку вченого, перевага останнього підходу є той факт, що інтерес не зводиться ні до потреби, ні до мети, становить діалектичну єдність об'єктивного та суб'єктивного [4, с. 8–9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – цілісний аналіз суб'єктивності й об'єктивності в політологічних дослідженнях, ураховуючи, що об'єктом є багатопарадигмальна політична наука, а предметом – суперечності в тлумаченні політичних процесів, явищ і відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні відбувається складний процес демократичної трансформації, який супроводжується політичною конфронтацією, низькою ефективністю економічних перетворень, наслідком чого є не

лише зростання проявів протестних форм політичної участі, а й емоційне сприйняття політики, перевага суб'єктивності над об'єктивністю. Саме тому сьогодні ми спостерігаємо за поширенням ідеї, що все довкола суб'єктивне й об'єктивного не існує.

Епоха глобальних трансформацій, воєн спонукає до радикальних інтелектуальних пошуків, у тому числі й українськими науковцями. Мова йде не про безпорадність сучасної політичної науки, а про об'єктивне повернення до витоків, поєднання історії та філософії, пізнання через трансцендентне відсторонення, активізацію творчого мислення. Г. Моргентау зазначає: «Тут і науковець, і шарлатан становлять одну компанію. Знання сил, які детермінують політику між народами, і шляхів, за якими розгортаються політичні відносини, викривають невизначеність і неоднозначність фактів міжнародної політики. У кожній політичній ситуації задіяні суперечливі тенденції, й за сприятливих обставин одна із цих тенденцій може переважити. Однак яка саме – не знає ніхто» [5, с. 21–22].

Актуальність теми дослідження зумовлена теоретичним розмаїттям у політології. Різні сфери політики й зразки політичних відносин потребують наукових підходів вивчення. Кожна теорія ґрунтується на безперечній значущості певних законів, які виводяться із закономірної повторюваності явищ. Генерування ж законів достеменно передбачає існування такої закономірної повторюваності, яка слугує фундаментом для творення теорії як певної системи понять і законів, що й формують загальнозначущі об'єктивні судження. Проте одна з найскладніших дослідницьких проблем політології полягає в тому, що на теоретико-рефлексійному рівні виникає небезпека зникнення процесуального характеру політичних явищ. Тому «наукова об'єктивність», з одного боку, аргументовано відкриває шлях до пізнання соціальних законів, а з іншого – вказує на ухилення від принципів, соціально-критичних оцінок і прогнозів.

Підкресливши актуальність проблеми, варто пояснити основні її поняття. Об'єктивність – це поняття, яке вказує на незалежність досліджуваного явища від суб'єктивного чинника. Об'єктивність є невід'ємною характеристикою будь-якої наукової дисципліни. Зокрема, розрізняють такі її форми вияву: онтологічну, гносеологічну, методологічну та професійну. Нас найбільше цікавлять дві останні. Онтологічна об'єктивність – це філософський термін, який вказує на «те, чому суб'єкт надає статусу дійсної (істинної) реальності, розглядає як «дійсно» (справді) існуюче, як деяке «суще», достовірний елемент своєї картини світу, тієї дійсності, що є для нього предметом пізнання, рефлексії або на яку спрямовано його практичну (життєву) діяльність» [6, с. 441]. Співвідношення онтологічної об'єктивності й суб'єктивності відносно, усе залежить від критеріїв, вимог, що є дійсним, реальним,

істинним, від мети, яку ставить вчений, і від його знань і цінностей. Гносеологічна об'єктивність є характеристикою людського знання, істини, теорій і законів, яка обґрунтовує ідею, що незалежно від бажань і волі суб'єкта істина є об'єктом пізнання, що спирається саме на мислення.

Методологічна об'єктивність є нормою наукового дослідження, яка вказує на головні вимоги до науково-пізнавальної діяльності, а саме: доказовість та аргументованість теорій і гіпотез. Відомий учений Дж. Сарторі вказував на важливість уникнення концептуальної підміни понять. Мається на увазі підніматися над абстрактністю, використовуючи концепти, що мають менше визначальних атрибутів і характеризують більшу сукупність явищ. Відповідно до методологічної об'єктивності, формується обернена залежність між визначальними атрибутами та прикладами, що піддаються аналізу. Як наслідок, отримуємо визначення, менш уразливі до концептуального розтягування. Очевидним стає факт, що головною метою наукового аналізу політичних явищ і процесів є пояснення й актуалізація різних концептів політичної сфери.

Цікава й неоднозначна професійна об'єктивність, тому що є однією з характеристик професійної етики. Особливо актуальна у сферах співпраці людей, узгодженості їхньої поведінки з чинними нормами і правилами. Розглядаючи її, ми звертаємо увагу на дослідження політичних процесів як одних із найбільш конфліктних, беземоційно, неупереджено, забуваючи про особисті уподобання. Учений зобов'язаний керуватися насамперед логікою та критичним мисленням.

Суб'єктивність – це характеристика дослідження явища через призму почуттів, особистих переконань, симпатій, інтересів. Часто зустрічається в науці. Інколи цей термін ототожнюють з упередженістю. Проте в цьому випадку необхідно зауважити, що суб'єктивність важко осмислити й операціоналізувати, тому що вона залежить від контексту. Наприклад, представники суспільно-орієнтованих наук в Україні: і політологи, і філософи, соціологи та інші – користуються працями західноєвропейських, американських, російських дослідників. Усе це спричиняє виникнення різноманітних інтерпретацій наукових категорій.

Із цього приводу варто зробити декілька зауважень. По-перше, суб'єктивізм притаманний у сфері лише суспільних наук, а й природничих. По-друге, антинауковість і суб'єктивізм – це не тотожні поняття. По-третє, суб'єктивізм завжди буде наявним у дослідженнях, усе залежить від того, наскільки концепція вченого задовольняє всі норми верифікації, тобто відповідає процедурі встановлення істинності, доказовості наукової гіпотези. Закони політології підпадають під дію відповідних верифікаційних механізмів, і якщо наукова модель того чи іншого вченого не узго-

джується з чинними вимогами, передбаченими верифікацією, то його концепція є суб'єктивною або неповною. Утім незалежно від ступеня суб'єктивізму концепції, якщо вона задовольняє норми верифікації, вона є науковою. Політологічна теорія верифікується як емпіричним, так і логічним способом, тому що аналітичний та інтерпретаційний елементи дослідження врівноважено.

Об'єктивність – це принцип пізнання й категорія, в основі яких стоїть розум як єдиний критерій отримання знань, логічних, послідовних, системних. Суб'єктивність, навпаки, є принципом ірраціонального світосприйняття. Об'єктивність є одним із основних методологічних принципів у політології поряд з історизмом і соціальним підходом. Згідно з ним, кожне явище вивчається як багатогранне та суперечливе, ураховуючи об'єктивні закономірності політичного розвитку, а висновки ґрунтуються виключно на доказовості наукових фактів.

Утім про суперечність «відстороненості/заангажованості» політичного мислення зауважував Г.В.Ф. Гегель: «Правителям, державним людям і народам наполегливо радять робити висновки з історичного досвіду. Однак досвід та історія доводять, що народи й уряди нічому не вчать, а не діють згідно з настановами, якими рясніє історія. У кожному епоху мають місце особливі обставини та індивідуальні особливості, під впливом яких необхідно приймати лише такі рішення, котрі зумовлені наявним станом речей. Під час оцінювання перебігу світових подій не допомагає ні певний загальний принцип, ні згадки про подібні обставини, оскільки блідий спогад про минуле не має ніякої сили порівняно із життєвістю і свободою сучасності» [7, с. 7–8]. У названій суперечності також міститься проблема ефективності політології, питання щодо можливості вплинути на зміни в політичному житті.

У праці «Трагедія політичної науки» відомого американського вченого, політолога, історика Д. Річчі розглядається співвідношення суб'єктивного та об'єктивного в дослідницькому полі політології. Вивчаючи науку в США, дослідник указує на неможливість урівняти академічне прагнення до об'єктивного наукового знання та вірність цінностям демократії, «залучення наукової техніки дослідження й вірність демократичним ідеалам» [1, с. 24]. Тому політична наука схожа більше на підприємство, яке «постійно рухається в колі трьох полюсів»: 1) необхідність вивчати політику, 2) необхідність вивчати її об'єктивно, 3) необхідність підтримувати та зміцнювати демократичні засади суспільства [1, с. 24]. Саме крізь призму цього розуміння ми визначаємо, що наша сучасна наукова культура поставила цінність об'єктивного на найвищу сходинку й сформувала певну недовіру до суб'єктивного. Проте варто пам'ятати, що навіть наше сприйняття об'єктивного і ставлення

до нього вже є суб'єктивним. Тому трагедія політології полягає в її прагненні «до впертої необхідності науково досліджувати політику, навіть якщо така розвідка не додає здоров'я демократичному суспільству» [1, с. 25].

Політична наука не може вважатися цілковито об'єктивною. Дж. Сейбін доводить, що не існує «незацікавленої» політичної теорії. Кожна така теорія дає власну оцінку історичним можливостям і цінностям, опікуючись «бажаним майбутнім», визначаючи це майбутнє та шляхи його досягнення [8, с. 71]. Отже, політичні явища й процеси детерміновані сукупністю об'єктивних умов і суб'єктивних чинників. К. Дойч указує на такі причини необ'єктивності політичних досліджень: односторонній підбір інформації, вплив економічних інтересів класу чи групи, статусні характеристики, прагнення зробити кар'єру тощо. Він доводить, що теорію потрібно перевіряти й правильно підбирати методологію дослідження.

Відомий учений Е. Гідденс подає власне пояснення цієї проблеми. За його твердженням, на відміну від точних і природничих наук, «соціальні науки не відокремлені від «сфери власної діяльності» в тому сенсі, у котрому науки природничі відокремлені від «своєї» [9, с. 469]. Політологія неминує інтегрується в об'єкт свого дослідження, а політичні теорії з часом стають невід'ємною частиною політичної практики, яка їх або підтверджує, або спростовує. Тому в історичній пам'яті залишаються саме ті теоретичні формації, що вже стали частиною політики.

Отже, об'єктивність і суб'єктивність – це дві паралелі, які взаємодоповнюють і стимулюють дослідження політичних явищ і процесів. Вони спрямовують наукові пошуки в теоретико-методологічній частині політології, виокремлюючи діалектичні рішення. Політична наука характеризується теоретичним плюралізмом. Теорії виникають, спростовуються або підтверджуються іншими теоріями. Тобто плюралізм – це форма організації знань, у якій водночас взаємодіють і конкурують різні теоретичні формації. Боротьба наукових підходів – це боротьба інтересів і поглядів, учасники якої претендують на абсолютну істину й об'єктивність, місце найпрогресивнішого світогляду, вирішення найактуальніших проблем сучасності.

Отже, проблема об'єктивності загострюється на тлі вільної конкуренції політичних ідей, поглядів, концепцій, партій і легально діючої опозиції. «Інакше кажучи, політична наука, як і решта суспільних наук, досліджує соціальну дію – співвідношення між мотивом і його дієвим наслідком. Вона «осмислює смисли», постаючи рефлексією другого ступеня» [10, с. 18]. Політологічний плюралізм, з одного боку, стимулює кількість наукових досліджень політичного життя, а з іншого – має суперечливий характер щодо

наукової відповідальності, солідарності, автономії й толерантності. Це складна система соціально-політичних відносин, сформована під впливом як об'єктивних чинників, таких як історичний розвиток, традиції, особливості економіки, політичного режиму та соціальної структури суспільства, так і суб'єктивних: політичної свідомості, політичної та правової культури населення.

На думку Д. Істона, нейтралізувати заангажованість у дослідженнях можна двома способами: 1) самому вченому на основі саморефлексійної експлікації «власних моральних поглядів» і їх самоаналізу [11, с. 315], тобто мається на увазі, що дослідник усвідомлює свою зацікавленість і рівень заангажованості; 2) за допомогою іншого вченого в подоланні суб'єктивізму та уникненні крайнощів в теоретичних положеннях і висновках. В істонівській теорії насамперед указується на упереджено-суб'єктивні переконання дослідника, які йдуть у розріз із поняттям наукової етики. Учений, відкритий для інших у пріоритетах і вподобаннях, дає можливість зрозуміти себе більш об'єктивно. Але варто враховувати, що упередженість науковця також може бути пов'язана з відданістю певній ідеології, консерватизмом, зовнішнім тиском.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Абсолютизація одного з аспектів – об'єктивного або суб'єктивного – може створити спотворене враження про пізнавальний процес. Також потрібно враховувати, що процес наукового пізнання має подвійну структуру, яка характеризується, з одного боку, когнітивними можливостями вчених, а з іншого – потребами соціуму та свідомим ставленням населення до перспектив розвитку науки.

Об'єктивність – це цінність, але беззастережне наслідування її може призвести до самозаперечення. Тому проблема ціннісно-світоглядної заангажованості не завжди має негативний характер. Вплив переконань, пріоритетів, досвіду можуть бути додатковим механізмом зовнішнього контролю та авторського самоконтролю за об'єктивністю. Захист, збереження й розвиток політичних знань можливий у тісному взаємозв'язку теорії та практики, об'єктивності й суб'єктивності в дослідженнях.

Лише за наявності концептуальної та ціннісно-світоглядної спрямованості діяльності дослідника можливе об'єктивне й ефективне пізнання політичних явищ і процесів. Суб'єктивний фактор у дослідженнях необхідний, і завдання методології науки полягає не в усуненні чи зменшенні його впливу, а у виявленні умов, за яких він стимулюватиме процес досягнення істини. Ключова роль суб'єктивного чинника в дослідницькій діяльності диктується самою діалектикою пізнання й тими завданнями, які ставить перед наукою розви-

ток постіндустріальної цивілізації. Вимога підвищення якості досліджень політичних явищ і процесів зумовлена необхідністю вивчення політичної сфери в різноманітних її проявах, ураховуючи, що політичні теорії з часом стають невід'ємною частиною політичної практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ricci D.M. *The Tragedy of Political Science: Politics, Scholarship, and Democracy*. New Haven ; London : Yale University Press, 1984. 338 p.
2. Honig B. *Political Theory and the Displacement of Politics*. Ithaca : Cornell University Press, 1993. 304 p.
3. Galston W. *Liberal Pluralism: The Implications of Value Pluralism for Political Theory and Practice*. Cambridge University Press, 2002. 152 p.
4. Сіренко В.Ф. *Інтереси і влада : монографія*. Київ : Оріяни, 2006. 536 с.
5. Morgenthau H.J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1978. 650 p.
6. *Філософський енциклопедичний словник / ред. рада В.І. Шинкарук (голова) та ін. ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України*. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Гегель Г.В.Ф. *Философия истории : сочинения : в 14 т. / пер. с нем. А.М. Водена*. Москва : Государственное социально-экономическое издательство, 1935. Т. 8. 468 с.
8. Сэйбин Дж. *Что такое политическая теория. Политическая теория в XX в. : сборник статей / под ред. А. Павлова*. Москва : Территория будущего, 2008. С. 67–82.
9. Гидденс Э. *Устроение общества: очерк теории структуризации*. Москва : Академ. проект, 2003. 528 с.
10. *Глобалізація і сучасний міжнародний процес : монографія / за заг. ред. Б. Гуменюка і С. Шергіна*. Київ : Університет «Україна», 2009. 508 с.
11. Easton D. *The political system: An Inquiry into The State of Political Science*. New York : The University of Chicago: Alfred A. Knopf, 1953. 338 p.